

Sekularizácia

Stanislav Košč

Sekularizácia, obrátenie sa k „saeculum“, čiže k tomu, čo je svetské, profánne, patrí medzi tie *veľké* pojmy, ktoré si zasluhujú hlbšiu analýzu a nič nie je pre ne škodlivejšie než zjednodušovanie. Aj preto treba privítať tento dialóg, o to viac, ak je interdisciplinárny a verím, že ponúkne problematike sekularizácie taký žiadaný a na Slovensku ešte stále zriedka vidенý *komplexný* pohľad.

Dovoľte teda, aby som z pozície akéhosi „pozitívneho provokatéra“ podnietil nasledujúcu diskusiu niekoľkými myšlienkami, zameranými na určité roztriedenie pojmov.

Sekularizácia ako historický jav má viacero svojich „hybných“ momentov, odlišných čo do motivácie, metód i cieľov; a rovnako aj časovo rozťahnutých od Francúzskej revolúcie (ba niektorí jej počiatky datujú ešte ďalej, až k počiatkom racionalizmu), vlastne až po II. Vatikánsky koncil, resp. po súčasnosť. Je preto zrejmé, že pod pojmom sekularizácie treba asi vnímať pomerne dosť zásadne odlišné významové kategórie.

Principiálne si dovoľím roztriediť ich na dve základné skupiny:

- sekularizácia, ponímaná ako pohyb „ad saeculum“
- sekularizácia, ponímaná ako pohyb „per saeculum“.

Čo tu mám na mysli, sa dá hlbšie vykresliť poukázaním na to, odkiaľ tento pohyb vychádza. Sekularizácia je vlastne *reakciou* na jav, ktorý by sa dal súhrnne označiť ako „sakralizácia“, pričom tu nejde o „posvätenie času“ v zmysle sv. Benedikta alebo Jána XXIII., ale o vytrhnutie svetských skutočností z ich reality do akejsi nadpozemskej dimenzie, resp. pokus vnútiť nadprirodzené kategórie zákonitostiam hmotného sveta. Dnes by sme podobnú mentalitu nazvali asi pojmom filozofický, resp. kozmologický náboženský fundamentalizmus. Žiaľ, treba otvorene povedať, že tento jav bol určitým sprievodným znakom „udomáčovania sa“ kresťanstva v Európe i jeho šírenia do ostatných kontinentov, zvlášť keď tento pohyb zaznamenal určitý „masový“ charakter. „Posvätno“ nahrádzalo všetko neznáme, často sa ním nenáležite prekrýval ľudský rozmer Cirkvi a kompromitovalo – v zmysle určitého vyprázdnenia – i to, čo je skutočne posvätné v pravom zmysle slova.

Nuž a táto reakcia na neúnosnosť podobnej koexistencie medzi *sacrum* a *profanum* sa teoreticky i prakticky vykryštalizovala ako reakcia očistovacia, v zmysle pomyselného hesla „svetské-svetu“ (to je to, čo som vyššie charakterizoval ako pohyb „ad saeculum“), alebo – ako to už býva – ako reakcia „z extrému do extrému“, čiže ako odvrhnutie čohokoľvek, čo má čo i len nádyh posvätna, a ponorenie sa do sveta, takpovediac, až „po uši“ (to som vyššie charakterizoval ako pohyb „per saeculum“).

Sekularizácia, vnímaná ako pohyb „per saeculum“, je predovšetkým prejavom mimocirkevnej reakcie, ktorá ukazuje, že čosi sa v minulosti

prehnalo... Aj keď jej pôvod je mimo Cirkvi, veľmi ľahko sa dostáva aj do prostredia vnútrocirkevného, najmä tam, kde chýba pravá a pevná viera v Cirkev a svet – v ich správnych proporciách a vzájomnej interakcii. Jej prejavom je konzumizmus a praktický, presnejšie morálny ateizmus, povedané slovami Jána Pavla II.: „život ako keby Boha nebolo“.¹ Práve u súčasného pápeža nájdeme toto ponímanie sekularizácie označované pojmom *sekularizmus*, ktorý naznačuje – podobne ako takmer všetky „izmy“ – práve ono dotiahnutie myšlienky, ktorá mohla byť prípadne i dobrá, do extrémnej polohy.²

Sekularizácia je falzifikát slobody, vnímanej ako odmietnutie závislosti, v tomto prípade priam tej bytostnej závislosti, čiže akési odpílenie si ontologickej vertikály, ktorá vlieva človeku ako miazgu Boží obraz, a následný tupý pád na zem, aj s „obitými kolenami“. Sekularizovaný človek sa podobá Adamovi, ktorý sa odmietol podriaďiť Božiemu rozhodovaniu o tom, čo je dobré a zlé; správne pochopil, že práve toto je onen zlomový moment vo vzťahu človeka k Bohu, prelomil ho, on sám sa postavil na roveň Boha a... ocitol sa nahý, čiže vyprázdnený. Dosiahol, čo chcel, sám si zostavil hierarchiu hodnôt – a čo teraz? Sv. Pavol hovorí, že v Bohu „žijeme, hýbeme sa a sme“; sekularizácia v tomto zmysle je teda čírou ilúziou, ktorá nemôže vyústiť inak než do nekonečného hľadania pseudohodnôt, ktorými vyprázdnený človek sa márne usiluje zaplniť miesto v svojom srdci, určené Bohu, miesto, do ktorého „pasuje“ len Boh. Ján Pavol II. si práve v tejto súvislosti kladie rečnícku otázku: „Nie je to azda „znamenie čias“, že dnes vo svete, napriek ďalekosiahlym sekularizačným procesom, pozorujeme *veľkú túžbu po spiritualite*, ktorá sa prejavuje najmä *obnovenou potrebou modlitby*?“ (*Novo millennio ineunte* 33)

Je tu však aj iná možnosť, ako vnímať jav sekularizácie.

Sekularizácia, vnímaná ako pohyb „ad saeculum“, je procesom vnútrocirkevnej reflexie, zdĺhavým a vôbec nie jednoduchým, keďže ide o pohyb mentálny, čiže nie len akýsi akčný, praktický. Spreádzali ho – a

¹ „Celé krajiny a národy, v ktorých kedysi prekvitalo náboženstvo a kresťanský život a dokázali vytvárať živé veriace spoločenstvá, prekonávajú teraz tvrdé skúšky a sú dokonca výrazne poznamenané postupujúcim šírením sa indiferentizmu, sekularizmu a ateizmu. Jedná sa pritom predovšetkým o krajiny a národy tzv. prvého sveta, v ktorých blahobyt a konzumizmus, aj keď sprevádzaný situáciami strašnej chudoby a biedy, inšpiruje a podmieňuje taký život, „ako keby nebolo Boha.““ (*Christifideles laici* 34)

² „Nemožno nespomenúť narastajúce šírenie náboženskej ľahostajnosti a ateizmu v jeho rozličných výrazových formách, predovšetkým v dnes najčastejšej forme sekularizmu. Človek, zaslepený úspechom svojich výdobytkov a nezadržateľným vedeckým rozvojom, a ešte viac fascinovaný najsladším a vždy novým pokušením, chcieť sa stať ako Boh neohraničeným používaním svojej slobody (por. *Gen* 3, 5), vytrháva zo svojho srdca náboženské korene. Zabúda na Boha, považuje ho za bezvýznamného pre svoju vlastnú existenciu a odmieta ho, aby sa klaňal najrozličnejším „idolom.““ (*Christifideles laici* 4)

stále ešte sprevádzajú – často javy, ktoré by sa dali obrazne charakterizovať ako „dva kroky vpred, jeden krok vzad“, alebo i naopak... Je to však proces veľmi osožný, lebo po stáročiach viac- menej vedomej deformácie, ktorú som vyššie naznačil pojmom „sakralizácia“, prináša Cirkvi dynamiku, keďže zapája všetky svoje údy do spoločného pohybu, rešpektujúc a plne využívajúc špecifiká každého z nich. Sekularizácia je v tomto ponímaní predovšetkým zameraním sa Cirkvi na sociálne poslanie Evanjelia a docenením apoštolátu laikov, ba uvedomením si, že kvalita kresťanstva sa meria práve tu, na tomto svete, v priamom kontakte s ním, ba v jeho vnútri, v zmysle Ježišovho podobenstva o kvase. Je to plné prevzatie zodpovednosti za vieru a nádej, ktoré sú charakteristickými čnosťami kresťanstva, a svoj zmysel majú práve, ba len tu na zemi! Takto sa sekularizácia stáva „rozdelením úloh“ pri spoločnom poslaní novej evanjelizácie, a to v zmysle princípu subsidiarity. Podľa neho evanjelizácia je a musí byť v prvom rade evanjelizáciou „zdola“, čiže vydávaním svedectva, už nestačí len evanjelizácia „zhora“, čiže ohlasovanie (hoci ono, samozrejme, nesmie byť opomenuté). S tým súvisí rozdelenie zodpovednosti. Práve tu sa ukazuje sila a geniálna prezieravosť princípu subsidiarity: zodpovednosť za evanjelizáciu si už nemôže prisvojovať klérus, ani nie je možné, aby sa jej zbavil a prenechal ju laikom; na druhej strane ani laici sa jej nemôžu zbaviť a prenechať ju kléru, no ani prisvojiť si ju. Toto sú štyri základné druhy pokušení, ktoré sprevádzajú aplikovanie sekularizácie v tomto pozitívnom zmysle slova – čiže „ad saeculum“.

Cirkevná reforma II. Vatikánskeho koncilu je teda viac než len aggiornamento, pretože aggiornamento hovorí iba o jednom aspekte, tom časovom. Domnievam sa, že táto reforma je oveľa širšia a podstatnejšie predovšetkým po stránke mentality, že tu ide práve o vyššie charakterizovanú sekularizáciu, ktorú treba dobre odlíšiť od deformácií a pochopiť ako *inkulturáciu* evanjelia doprostred sveta, v dynamike jeho zákonitostí, v jeho spôsobe komunikácie – presne tak ako nám to už 25 rokov ukazuje viditeľná hlava našej Cirkvi Ján Pavol II.

Záverom by som teda zhrnul, že sekularizmus je deformáciou práveho obrátenia sa kresťanstva k svetu, a na druhej strane zdravá sekularizácia je odpoveďou na dôsledky tejto deformácie, za ktorú sú i sami kresťania často, žiaľ, svojou pasivitou a „nerýdzosťou“ spoluzodpovední. V predvečer Jubilejného roka 2000 to Ján Pavol II. sformuloval slovami: „Detí Cirkvi sa tiež týka naliehavá otázka: nakoľko sú zasiahnuté atmosférou sekularizmu a etického relativizmu? A koľko zodpovednosti si vzhľadom na rozmáhajúcu sa beznáboženskost' musia priznať, lebo neukázali pravú Božiu tvár pre nedostatky vlastného náboženského, mravného a spoločenského života?“ (*Tertio millennio adventente* 36)

Mgr. ThLic. Stanislav Košč je absolventom Pápežskej Lateránskej univerzity (masmédiá, filozofia, teológia). Špecializoval sa na sociálnu náuku na Katolíckej univerzite v Lubline. Prednáša katolícku sociálnu náuku na Trnavskej univerzite.